

МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЎҚИТУВЧИЛАР АХБОРОТ-КОММУНИКАТИВ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР

Xurramov Anvar Xudayshukurovich

Oriental universiteti,

"Aniq fanlar" kafedراسi katta o'qituvchisi,

mustaqil izlanuvchi,

Аннотация: *Масофавий таълим жараёнида ўқитувчилар ахборот-коммуникатив компетентлигини ошириш хозирги кунда жорий қилинаётган ўқитишнинг жадал услублари сифатини оширишга ва педагогик назорат соҳасида бевосита янги изланишларга олиб келади.*

Калит сўзлар: *Масофавий таълим, ахборот-коммуникатив, электрон дарслик, индивидуал, дифференциал.*

КИРИШ

Хозирги замон таълим жараёнига анъанавий тушунчалар қаторида янги-янги қуйидаги тушунчалар ҳам кириб келмоқда:

Ўқитиш – бу маълум бир мақсадга йўналтирилган тизимли билим ва кўникмалар билан қуролланган жараёндир.

Таълим – бу ўқитиш натижаси бўлиб, шахсни тарбиялаш ва ривожлантиришдир.

Масофавий ўқиш – бу янги ахборот технологиялари, телекоммуникация технологиялари ва техник воситаларига асосланган таълим тизимидир. У таълим олувчига маълум стандартлар ва таълим қонун-қоидалари асосида ўқув шарт-шароитлари ва ўқитувчи билан мулоқотни таъминлаб бериб, талабадан кўпроқ мустақил равишда шуғулланишни талаб қилувчи тизимдир. Бунда ўқиш жараёни таълим олувчини қайси вақтда ва қайси жойда бўлишига боғлиқ бўлмайди.

Масофавий ўқитиш (distant education) - ўқув жараёнининг мақсади, мазмуни, услублари, ўқитиш воситалари ва Интернет технологияси ёрдамида тингловчи ва ўқитувчилар масофадан туриб интерфаол мулоқот қилиш жараёнидир.

Масофавий ўқитиш – энг яхши анъанавий ва инновацион услублар, ўқитиш воситалари ва шакллари ўз ичига олган ахборот ва телекоммуникация технологияларига асосланган таълим шаклидир.

АСОСИЙ ҚИСМ

Масофавий ўқитишнинг мақсади талабаларнинг дастурий билим, тасаввур ва кўникмалари асосида мустақил ишлаш самарадорлигини ошириш - уларни илмий фикрлашга ўргатиш, ўқув фанига қизиқишини кучайтириш, касбий билимларини чуқурлаштириш, назарий ва амалий машғулот

мобайнида фаоллигини кучайтиришдан иборат. Бундай фаолиятда масофали ўқитишнинг улуши каттадир. Маълумки, масофавий таълимда ўқитиш модели (ягоналик модели, иккиланганлик модели, аралаш модел, консорциум, франчайзинг, валидация, узоқлаштирилган аудиториялар ва лойиҳалар), технологиялар (кейс, корреспондентлик таълим, радиотелевизион, тармоқли таълим ва мобил), категориялар (синхрон ва асинхрон) асосий ўрин тутди. E-learning (Electronic Learning - инг. сўзининг қисқачаси) - электрон ўқитиш тизими, электрон ўқитиш, масофали ўқитиш, компьютерли ўқитиш, тармоқли ўқитиш, виртуал ўқитиш, ахборот ва электрон технологияларини қўллаб ўқитиш каби атамаларининг синонимидир. ЮНЕСКО мутахассислари берган таъриф «e-Learning - Интернет ва мультимедиа ёрдамида ўқитиш» таърифи ҳам мавжуд. Бу мазмунан жуда кўп маънони англатиши мумкин, жумладан:

- шахсий компьютер, мобил телефон, DVD, аудио-видео-радио-телевизорлардан фойдаланиб электрон материаллар билан мустақил ишлаш;
- узоқдаги ўқитувчидан маслаҳат олиш, масофали мулоқот қилиш имконияти;
- умумий виртуаль ўқув фаолиятни юритувчи фойдаланувчиларнинг тақсимланган жамоаси (ижтимоий тармоқ)ни яратиш;
- электрон ўқув материалларни ўз вақтида куну-тун етказиш;
- электрон ўқув материаллари ва технологиялари, масофали ўқитиш воситалари учун меъёрлар ва спецификациялар;
- барча ташкилот раҳбарлари ва бўлимлари гуруҳларининг ахборот маданиятини шакллантириш ва ривожлантириш ҳамда улар томонидан ахборот технологияларини эгаллашлари, ўзларининг одатдаги фаолиятларини самарадорлигини кўтариш;
- инновацион педагогик технологияларни эгаллаш ва тарқатиш, уларни ўқитувчиларга узатиш;
- ўқув веб-ашёларни ривожлантириш имконияти;
- дунёнинг ихтиёрий нуқтасида туриб ихтиёрий вақтда ва ихтиёрий жойда замонавий билим олиш;
- психофизик ривожланишида (ногирон) алоҳида хусусиятлари мавжуд бўлган шахсларга олий таълим олиш мумкинлиги.

Масофали ўқитиш қуйидаги бешта:

- дастурий (тизимининг локал ва глобал (Интернет) тармоғидан фойдаланувчилар учун ахборот тақдим этиладиган);
- техник (ахборот тармоғига уланган ва ташқаридаги очиқ ахборот манбаларига уланиш учун Интернетга чиқиш имкониятига эга бўлган локал компьютер тармоғидан);
- ахборот (ўқув курслари бўйича кенг маълумотномали ахборотлар);
- ўқув-услубий (курслар маълумоти, мазмуни, электрон маъруза матнлари, виртуал амалий машғулотлар ва лаборатория ишлари, талаба-ўқитувчи мулоқоти учун телеанжуман, электрон почта, назорат тестлари,

ўзлаштириш мониторинги блоки, виртуал кутубхоналарга ва турли материалларга мурожаатлар рўйхати, Интернет тармоғидаги ўқув курслар);

- молиявий таъминотларга эга бўлади.

Турли хорижий давлатларда фаолият кўрсатаётган компаниялар устувор қилиб ходимларни малака оширишида кўпроқ ушбу ўқитиш шаклини танламоқдалар. Бу ҳол олий таълим олишда, яъни анъанавий ўқиш шартнома асосида бўлганда тўлов талабанинг иқтисодий имкониятига мос келмаган пайтларда ҳам муҳим ўрин тутди. Лекин, таъкидлаш жоизки, ҳамма талабалар ҳам чидам ва тоқат билан мустақил равишда масофали ўқий олади дейиш қийин. Шундай тоифали талабалар борки, улар фақат ягона усул аудиторияларда берилган материалларни қабул қила оладилар.

Масофавий ўқитиш масофавий таълим мажмуидаги жараёнлардан бири ҳисобланади. Масофавий ўқитишнинг ва масофавий таълимнинг ўзига хос хусусиятлари, педагогик тизими, зарурлиги ва мақсади мавжуд.

Масофавий таълим – аҳолининг кенг қатлами учун махсус информацион таълимга қаратилган бўлиб, масофадан туриб ўқув ахборотларини алмашиш воситалари (йўлдошли, алоқа, телевидение, радио, компьютер ва б.) ёрдамида амалга оширилувчи таълим хизматлари мажмуи ҳисобланади. Масофавий таълимда таълим жараёни компьютер техникаси ва телекоммуникация воситалари ҳамда бошқа янги ахборот технологияларини қўллашга асосланган анъанавий ва инновацион таълим технологиялари, таълимнинг дастурий-техник воситаларидан фойдаланилади. Масофавий таълимда ўқиш харажатлари тежалади, ҳудудий чекланиш бўлмайди, ўқишнинг хилма-хил замонавий техник воситаларидан фойдаланилади, нуфузли таълим муассасаларининг дастурлари ва ўқувуслubbий мажмуаларидан фойдаланиш имкониятлари вужудга келади.

Масофавий таълим – масофадан туриб ўқув ахборотларини алмашувчи воситаларга узатишга асосланган, ўқитувчи махсус ахборот муҳит ёрдамида, аҳолининг барча қатламлари ва чет эллик таълим олувчиларга таълим хизматларини кўрсатувчи таълим мажмуидир.

1-Расм. МТ асосида бутун умр давомида ўқиш схемаси.

Масофавий таълим анъанавий таълим туридан қуйидаги характерли хусусиятлари билан фарқланади:

- мослашувчанлик – таълим олувчига ўзига қулай вақт, жой ва тезликда таълим олиш имконияти мавжудлиги.

- модуллилиқ – бир-бирига боғлиқ бўлмаган мустақил ўқув курслари тўпламидан - модуллардан индивидуал ёки гуруҳ талабига мос ўқув режасини тузиш имконияти мавжудлиги.

- параллеллик – ўқув фаолиятини иш фаолияти билан бирга параллел равишда, яъни ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда олиб бориш имконияти мавжудлиги.

- кенг қамровлилик – кўп сонли талабаларнинг бир вақтнинг ўзида катта ўқув (электрон кутубхона, маълумотлар ва билимлар базаси ва б.) заҳираларига мурожаат қила олиши. Бу кўп сонли талабаларнинг коммуникация воситалари ёрдамида ўзаро ва ўқитувчи билан мулоқотда бўлиш имконияти.

- иқтисодий тежамкорлик – ўқув майдонлари, техника воситалари, транспорт воситалари ва ўқув материалларидан самарали фойдаланиш, ўқув материалларини бир жойга йиғиш, уларни тартибланган кўринишга келтириш ва бу маълумотларга кўп сонли мурожаатни ташкил қилиб бера олиш орқали мутахассисларни тайёрлаш учун кетадиган харажатларни камайтириш имконияти.

- ижтимоий тенг ҳуқуқлилиқ – таълим олувчининг яшаш жойи, соғлиғи ва моддий таъминланиш даражасидан қатъий назар ҳамма қатори тенг ҳуқуқли таълим олиш имконияти.

- интернационаллик – таълим соҳасида эришилган, жаҳон стандартларига жавоб берадиган ютуқларни импорт ва экспорт қилиш имконияти.

Масофавий таълимнинг мақсади қуйидагилардан иборат:

- мамлакат миқёсидаги барча ҳудудлар ва чет элдаги барча таълим олишни хоҳловчиларга бирдек таълим олиш имкониятини яратиб бериш;

- етакчи университетлар, академиялар, институтлар, тайёрлов марказлари, кадрларни қайта тайёрлаш муассасалари, малака ошириш институтлари ва бошқа таълим муассасаларининг илмий-педагогик салоҳиятидан фойдаланиш эвазига таълим бериш сифат даражасининг ошириш;

- асосий таълим ва асосий иш фаолияти билан параллел равишда қўшимча таълим олиш имкониятини яратиб бериш;

- таълим олувчиларни таълим олишга бўлган эҳтиёжини қондириш ва таълим муҳитини кенгайтириш;

- узлуксиз таълим имкониятларини яратиш.

- таълим сифатини сақлаган ҳолда янги принципал таълим даражасини таъминлаш.

Ўқитувчининг янги роли – масофавий ўқитиш ўқитувчининг ўқитиш жараёнидаги ролини янада кенгайтиради ва янгилайди. Энди ўқитувчи ўзлаштириш жараёнини мувофиқлаштириши, янгиликлар ва инновацияларга мос равишда бераётган фанини мунтазам мукамаллаштириши, савия ва ижодий фаолиятини янада чуқурлаштириши талаб этилади.

Сифат – масофавий ўқитиш усули таълим бериш сифати бўйича кундузги таълим туридан қолишмайди. Масофавий таълимда маҳаллий ва чет эллик педагогларни ўқув жараёнига жалб қилиб, энг яхши ўқув-методик дарсликлар ва назорат қилувчи тестлардан фойдаланган ҳолда ўқув жараёнини ташкил этиш сифатини ошириши мумкин.

Масофавий таълим анъанавий таълим турига нисбатан бирмунча қуйидаги қулайликларга ҳам эгадир:

- таълим олишда янги имкониятлар (таълим олишнинг арзонлиги, вақт ва жойга боғлиқ эмаслиги ва б);

- таълим масканларига талаба қабул қилиш сонининг чекланганлиги;

- таълим олишни хоҳловчилар сонининг ошиши;

- сифатли ахборот технологияларининг пайдо бўлиши ва ривожланиши;

- халқаро интеграциянинг кучайиши;

Хулоса.

Жаҳонда узок вақтлардан буен масофали ўқитиш тизими (МУТ)нинг ривожланиш сабабларидан бири - турли ерларда яшаётган \ар бир ўқувчига ихтиёрий коллеж ёки университетда таълим олиш имкониятини яратилганлиги билан ифодаланади. Бу «талабаларни бир давлатдан бошқа давлатга жисмонан силжиши» концепциясидан «таълим ашёлари алмашинуви оркали

билимларни таксимлаш максадида кўплаб гоё, билим ва таълим» концепциясига ўтишни кўзда тутди.

Масофадан туриб уқитиш - ўқитувчи билан уқувчи маълум бир масофада жойлашган холда. таълим бериш тизимидир. Бунда ўқитувчидан даре жараёнини компьютерлар, сунъий йўлдош алоқаси. кабелли телевидение каби воситалар асосида ташкил қилиш талаб этилади. Замонавий компьютер узатиш канапларининг ривожланиши телекоммуникация соҳасида ўзига хос тарихий ўзгаришларга олиб келмоқда. Мамлакатимиздаги барча ўқув муассасалари масофадан туриб ўқитиш услуги асосида бирлаштирилса, уқитиш жараёнини янада юқори поғонага кўтариш мумкин бўлар эди.

ФҲЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 февралда “Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5349-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.02.2018 й., 06/18/5349/0792-сон

2. Абдуқодиров А.А, Пардаев А.Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. –Т.: Фан, 2009. –145 б.

3. Джураев Р.Х., Цой М.Н., Данияров Б.Х., Гайер Т.В. Интерактивный комплекс в образовательном процессе: Монография. –Т.: Шарк, 2011. – 267 с.

4. Жидко С.Ю. Образовательный потенциал информационной технологии как высокой педагогической технологии информационного общества. – М.: Академия, 2000. – 120 с.

5. Лутфиллаев М.Х. Олий таълим ўқув жараёнини такомиллаштиришда ахборот технологияларини интеграциялаш назарияси ва амалиёти (Информатика ва табиий фанлар мисолида): пед. фан. док. ... дис. – Самарқанд.: 2005. – 236 б.

1. Рўзиев, А., & Хуррамов, А. (2022). ИҚТИСОДИЁТА РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ. *Академические исследования в современной науке*, 1(13), 213-219.

2. Рўзиев, А., & Хуррамов, А. (2022). РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ВА ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШДАГИ МУНОСАБАТЛАР. *Development and innovations in science*, 1(13), 29-35.

3. Хуррамов, А. Х. (2019). Умумтаълим мактабларида касб-хунарга йўналтиришда профилли синфларнинг ўрни.

4. Хуррамов, А. Х. (2022). INFORMATIKA DARSLARIDA O'YIN TECHNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARALARI. *FinlandInternational Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 10(11),175-178.

5. Хуррамов, А. Х. (2022). ОБЩИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СИСТЕМ. *UzbekScholarJournal*, 10, 248-253.

6. Китаева, Н. Х. (2023). ПНЕВМОНИЯ, ВЫЗВАННАЯ АТИПИЧНЫМИ ВОЗБУДИТЕЛЯМИ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(23), 109-114.

7. Китаева, Н. (2023). ВНЕБОЛЬНИЧНАЯ ПНЕВМОНИЯ. International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research, 3(10), 66-70.

8. Khamidovna, N. K. (2023). BRONCHO–OBSTRUCTIVE SYNDROME IN THE PRACTICE OF A THERAPIST. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 192-194.

9. Китаева, Н. Х. (2023). ПНЕВМОНИЯ, ВЫЗВАННАЯ АТИПИЧНЫМИ ВОЗБУДИТЕЛЯМИ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(23), 109-114.

10. Китаева, Н. (2023). ВНЕБОЛЬНИЧНАЯ ПНЕВМОНИЯ. International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research, 3(10), 66-70.

11. Khamidovna, N. K. (2023). BRONCHO–OBSTRUCTIVE SYNDROME IN THE PRACTICE OF A THERAPIST. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 192-194.